

Ljubljana, december 1970

St.: 6

NOVA ORGANIZACIJA SPLOŠNOIZOBRAŽEVALNE KNJIŽNIČNE MREŽE V SLOVENIJI

Vedno večji problem izobraževanja, še bolj pa spreminjanje socialnoekonomske strukture aktivnega prebivalstva zahtevata spremembe tudi v knjižničarstvu.

Knjižničarska služba v Sloveniji danes ne zadovoljuje niti bralcev niti knjižničarjev niti ustanoviteljev. Zato so se Republiška matična služba Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, Društvo bibliotekarjev Slovenije in Skupnost študijskih knjižnic v zadnjih dveh letih posvetili predvsem vprašanju standardov v knjižnicah, ki bi omogočili strokovno utemeljeno planiranje knjižnične službe in smotrno organizacijo knjižnic.

V procesu izdelave in sprejemanja naših nacionalnih knjižničnih standardov je treba v bolj ali manj kratkem roku izpeljati štiri različne strokovne operacije, ki so med seboj povezane:

- Določiti merila, s katerimi je mogoče planirati in organizirati knjižnično službo;
- podvreči vse vrste knjižnic podrobni analizi in ocenitvi;
- lotiti se ukrepov, ki bi omogočili novo planiranje in organizacijo;
- pridobiti uradno priznanje meril.

V Sloveniji smo sedaj v tem procesu nekje na sredi. Že dobro leto imamo izdelana merila za splošnoizobraževalne knjižnice, ki so bile in še bodo podvržene raznim strokovnim

analizam. Opravili smo že ocenitve posameznih vrst knjižnic. Zdaj stopamo v fazo priprave organizacijskih shem za novi knjižnični sistem v Sloveniji. Pri tem ne gre samo za organizacijske spremembe, ki naj bi omogočale boljše in sodobnejšo knjižničarsko službo v Sloveniji, ampak za pomembne notranje premike, za nove naloge in funkcijo javne oziroma splošnoizobraževalne knjižnice v naši družbi.

To pomeni, da bomo v Sloveniji dokončno opustili dosedanja tip ljudske knjižnice, ki v sodobni družbi nima možnosti razvoja. Prav tako bodo slovenske študijske knjižnice, ki so doslej poslovale predvsem kot pokrajinske splošnoznanstvene knjižnice, prilagodile svoje poslovanje in svoje naloge kar najširšemu krogu uporabnikov. Kot naše najbolj razvite knjižnice bodo jedro novega knjižničnega sistema v Sloveniji in odločilni dejavniki pri razvijanju knjižničarske službe v Sloveniji na sodobni osnovi. Približevanje zaprte splošnoznanstvene knjižnice javni knjižnici, ki ni več izposojevalnica zabavnega čtiva, pač pa ustanova, ki je dolžna posredovati vsakršno literaturo vsem izobrazbenim profilom, je cilj moderne knjižničarske službe. Le-ta naj posreduje več knjig, predvsem pa bolje, v manjšem številu zvrsti knjižnic, kar vse je v korist bralca in ne nazadnje ustanovitelju. Odločitev je izredno pomembna, saj pomeni prvi korak k pravi modernizaciji knjižničarske službe.

Enotna splošnoizobraževalna knjižnica

Cilji in vsebina dela javne knjižnice se v svetu razlikujejo. Odvisni so od političnih in kulturnih okolnosti. Funkcija javne knjižnice pa je danes ne glede na politično ureditev ali tradicijo v vseh deželah enaka. Služi v enaki meri izobraževanju, strokovnemu izpopolnjevanju, razširjanju znanstvenih spoznanj, kulturnemu delovanju in

zabavi. Knjižnice morajo zagotoviti, da so knjige in vsi drugi viri informacij v največji meri dostopni vsakemu bralcu v njegovi krajevni knjižnici. V taki knjižnici nima več prednosti beletristika, ampak so zastopane vse stroke, njihova intenzivnost je odvisna od specifičnih potreb kraja in njegovih bralcev. Splošnoizobraževalna knjižnica je tesno povezana s komuno, ki ji služi. Njena služba ni namenjena samo individualnemu bralcu, ampak tudi organiziranim skupinam in ustanovam.

Obstoj strokovnih knjižnic pri inštitucijah, katerih fond sovpada v program splošnoizobraževalne knjižnice, dokazuje, da slednja ne posluje zadovoljivo. Knjižnica je dolžna dajati tudi najbolj izčrpne podatke o kraju, kjer deluje. Zato ima vsaka splošnoizobraževalna knjižnica do neke mere domoznanstveno nalogo za svoje območje. Pravilno izbran fond knjižnice predstavlja našo kulturo. Nikjer drugje nimamo v takem obsegu ob vsakem času na razpolago takšne celovitosti podatkov. Vendar v knjižnici zbrani material ni primarni objekt knjižničnega dela, ampak njeno sredstvo - orodje. Zbiranje samo ne napravi knjižnice za kulturno ustanovo; to postane šele takrat, ko kot družbena ustanova daje vsakemu možnost, da uporablja zbrani material.

Pri tem je izredno važno, kaj si pod pojmom kultura predstavljamo, če hočemo priti na jasno z nalogami in bistvom kulturne ustanove. Največkrat razumemo pod pojmom kultura ustvarjanje in posredovanje umetniških vrednot. Cilj naših knjižnic in naloga knjižničarjev je bila, da svoje bralce vzgoje v uporabnike teh kulturnih dobrin. Pri takem pojmovanju se je težko ogreti za misel, da je splošnoizobraževalna knjižnica danes ustanova, ki je dolžna dajati informacije z vseh področij. Kajti kljub vsem razlikam v specifičnih nalogah, obsegu, razvoju in poglobitvi, ki so

danes pripeljuje informacijsko službo v različnih vrstah knjižnic do velikih variacij, so mnogi strokovnjaki mnenja, da gre v bistvu za eno in isto funkcijo, samo v različni izpolnitvi. V veliki knjižnici imamo posebne oddelke, v srednji posebno sobo ali kotichek, v najmanjši nekaj polic, kjer zberemo tak bibliotečni material, ki omogoča bibliografsko in strokovno informacijo v čim večjem obsegu in čim hitreje vsakemu interesentu.

Razumljivo je, da so možnosti bibliotečne službe v večjih krajih boljše. Vendar danes vsi standardi predvidevajo osnovno preskrbo z literaturo tudi v manj ugodnih geografskih pogojih. Temeljijo na prepričanju, da ljudje potrebujejo podobne knjižničarske usluge, če žive v mestu ali na deželi. To pa je mogoče doseči le, če se manjša knjižnica poveže z večjo enoto v bibliotečni sistem. Krajevna knjižnica postane del sistema in vezni člen, ki povezuje bralca s fondom celotnega bibliotečnega sistema in preko njega s fondom največjih knjižnic v deželi. Članstvo v sistemu ji omogoča, da posreduje svojim bralcem vire in usluge, ki jih sama nikoli ne bi zmogla.

Sistem splošnoizobraževalnega knjižničarstva

Knjižnični sistem predstavlja novo kvaliteto v organizaciji knjižničarstva. Njegovo bistvo sta vključevanje posameznih delov v celoto in njihova smotrna dopolnitev. Knjižnični sistem je zato najvišja in najbolj smotrna organizacijska oblika knjižničarske službe. Uspešen in gospodaren sistem predpostavlja določeno velikost. Danes prevladuje mnenje, da le sistem, ki služi vsaj 100.000 prebivalcem, lahko realizira zahtevne naloge knjižničarske službe.

Prepričani smo tudi, da je le s sodobnim knjižničnim sistemom mogoče organizirati ustrezno knjižnično službo v geografskih pogojih, ki jih imamo v Sloveniji. Za Slovenijo je namreč značilna velika razpršenost poselitve /6.000 naselij/. Polovica vsega slovenskega prebivalstva živi v vaseh, ki imajo manj kot 500 prebivalcev. Prav tako imamo čez 200 industrijskih središč. Stopnja urbanizacije je nizka, le približno 37% ljudi živi v mestih; nasprotno pa je stopnja urbaniziranosti izredno visoka, saj več kot 75% prebivalstva živi od nekmetijskih dejavnosti. Slovenija je tudi upravno razdrobljena na majhne občine, ki v večini primerov nimajo dovolj velikega urbanega središča, kjer bi lahko razvile vse potrebne službe. Matične knjižnice ne morejo razviti knjižničarske mreže na svojem terenu v občinah, kjer so komaj dane možnosti za krajevno knjižnico. Zaradi tega je knjižnično službo javnih splošnoizobraževalnih knjižnic možno rešiti le z regionalnimi knjižničnimi sistemi, ki bi v okviru več občin razvili z občinskimi in krajevnimi knjižnicami, izposojevališči ter potujočo knjižnico urejeno knjižnično službo in posredovali potrebno literaturo prebivalcem, ne glede na to, ali žive v mestu ali na deželi.

V skladu z vsemi gornjimi ugotovitvami predlagamo, da doseganje študijske knjižnice in nekatere večje ljudske knjižnice prevzamejo nalogo osrednjih splošnoizobraževalnih knjižnic v knjižničnem sistemu določene regije.

Elaborat Biroja za regionalno prostorsko planiranje razločuje v Sloveniji 12 regij, ki so opredeljene večinoma po načelih ekonomske gravitacije k pasameznim pomembnejšim centrom ali po načelu homogenosti osnov za urbanizacijo. Vsaka teh regij ima večinoma dominantni center ter predstavlja ekonomsko povezano in tudi fizičnogeografsko zaokroženo enoto ali vsaj področje s podobno problematiko v urbanizaciji.

Prav tako je zanimiva za nas določitev šolskih regij, ki je temeljila na ugotovitvi, da je za šolsko regijo potrebna prisotnost vseh treh skupin drugostopenjskih šol, po možnosti v enem samem šolskem središču. V Sloveniji so ugotovili 11 takih središč. V dveh primerih pa sta funkcijo morali prevzeti po dve šolski središči, ker nobeno od njiju ni imelo gimnazije, srednje in poklicne šole skupaj.

Šolske regije so: Brežice-Krško, Celje, Jesenice, Koper, Kranj, Ljubljana, Maribor, Murska Sobota, Novo mesto, Nova Gorica, Ptuj, Ravne-Velenje, Trbovlje.

Knjižničarstvo kot izrazito izobraževalno dejavnost bi bilo zato treba neposredno povezati z organizacijo izobraževanja in jo vključiti v njegovo načrtovanje. Upoštevati moramo šolske regije, ki so jih ustanovili na podlagi funkcijske strukture središč drugostopenjskega izobraževanja in njihovih gravitacijskih območij.

Tudi v bodoči upravni razdelitvi Slovenije razmišljajo o 14 občinah. V knjižničarstvu predlagamo zato 14 knjižničarskih regij. Trinajstim šolskim regijam bi dodali še Postojno, ki bo verjetno tudi središče nove velike občine.

V desetih mestih že imamo knjižnice, ki so solidna osnova za bodoči knjižnični sistem, to so dosedanje študijske knjižnice in Delavska knjižnica oziroma nova osrednja knjižnica v Ljubljani ter mariborska osrednja knjižnica. V štirih krajih /Brežice, Jesenice, Trbovlje in Postojna/ pa imamo manjše občinske knjižnice, ki bi lahko šele po temeljiti preobrazbi in z močno okrepitevijo opravljale naloge osrednje knjižnice svoje regije.

Ker v Sloveniji trendi urbanizacije in formiranja regij še niso popolnoma jasni, bi bilo verjetno prezgodaj trditi, da se bodo omenjeni kraji resnično razvili v središča samostojnih regij. Kljub temu predlagamo, da obravnavamo te

kraje kot potencialna središča knjižničnega sistema, in sicer iz dveh razlogov:

- Omenjeni kraji, predvsem Brežice - sem spada tudi Ptuj, čeprav ima v študijski in ljudski knjižnici že osnovne pogoje - so zaradi svoje periferne lege ali relativne oddaljenosti od centralnih krajev v Sloveniji /Postojna/ podvrženi specifičnim okolnostim.
- Prestrukturiranje knjižničarstva v Sloveniji predstavlja tako za družbo kot za delavce v knjižnicah izredno težko in odgovorno nalogo, ki jo bo mogoče reševati le s skrajnim naporom in verjetno v etapah. Ker ni verjetno, da bi knjižnice lahko v bližnjih letih organizacijsko in tehnično zajele obsežnejše komplekse, ki segajo preko njihove naravne inklinacije /npr. Koper v Postojno ali Trnško Bistrico; Novo mesto ali Ljubljana v Brežice; Maribor v Ormož ali celo Središče/ bi ostali ravno obmejni kraji, ki jim je v nacionalnem merilu potrebno posvečati poglobljeno skrb, vsaj deset let brez ustrezne knjižničarske službe. S tem bi bili prebivalci teh krajev bistveno prikrajšani za možnosti izobraževanja, ki jih je družba dolžna dati. V času, ko poznamo tesno odvisnost med stopnjo razvitosti izobraževanja in družbeno ekonomsko razvitostjo, bi pomenila slabša knjižničarska služba zavestno omejevanje družbenega razvoja teh območij.

Za centre bodočih knjižničnih regij predlagamo zato:

Ljubljano, Maribor, Brežice, Celje, Jesenice, Koper, Kranj, Mursko Soboto, Novo mesto, Novo Gorico, Ptuj, Ravne, Trbovlje in Postojno.

Organizacija, naloge in normativi splošno-
izobraževalnih knjižnic

Splošnoizobraževalne knjižnice se delijo glede na število prebivalcev, katerim služijo, na posamezne kategorije. V Sloveniji bomo imeli šest tipov splošnoizobraževalnih knjižnic in sicer: knjižnice I. skupine za območja z nad 100.000 prebivalci, knjižnice II. skupine za območja od 50 - 100.000 prebivalci in za regionalna središča, knjižnice III. skupine za območja od 20 - 50.000 prebivalcev in za kraje z gimnazijami in šolami II. stopnje, knjižnice IV. skupine za območja od 10 - 20.000 prebivalcev, knjižnice V. skupine za območja od 5 - 10.000 prebivalcev in knjižnice VI. skupine za kraje z 1500 - 5.000 prebivalcev. Te knjižnice bi bile v naslednjih krajih:

- I. skupina: Maribor in Ljubljana /z vsemi 5 občinami/.
- II. skupina: Brežice, Celje, Jesenice, Koper, Kranj, Murska Sobota, Nova Gorica, Novo mesto, Postojna, Ptuj, Ravne in Trbovlje.
- III. skupina: Ajdovščina, Črnomelj, Domžale, Gornja Radgona, Grosuplje, Idrija, Krško, Lendava, Ljutomer, Piran, Radovljica, Sežana, Slovenska Bistrica, Škofja Loka, Šmarje pri Jelšah, Tolmin, Velenje in Žalec.
- IV. skupina: Cerknica, Hrastnik, Ilirska Bistrica, Izola, Laško, Lenart, Litija, Mozirje, Ormož, Radlje ob Dravi, Ribnica, Sevnica, Slovenjgradec, Sentjur, Trebnje, Tržič, Vrhnika in Zagorje.
- V. skupina: Dravograd, Logatec in Metlika.
- VI. skupina: po potrebi v središčih nad 1500 prebivalci. Knjižnice VI. skupine imenujejo matične knjižnice.

Knjižnice I. in II. skupine so regionalne knjižnice, knjižnice III., IV. in V. skupine so občinske knjižnice. Knjižnice od I. - V. skupine so samostojne knjižnice. Knjižnice VI. skupine so nesamostojne knjižnice. V skupine se ne razvrščajo izposojevališča in potujoče knjižnice, ki so strokovno in poslovno vezane na osrednje ali občinske knjižnice. Regionalni knjižnični sistem je organizacijska enota, ki omogoča vsem prebivalcem regije dostop do potrebne literature, ne glede na to, ali je literatura v knjižnicah regionalnega sistema ali jo je treba preskrbeti iz strokovnih ali univerzskih knjižnic Slovenije, Jugoslavije ali iz tujine preko medbibliotečne izposoje.

Regionalni knjižnični sistem sestavljajo osrednja splošnoizobraževalna knjižnica regije, občinske in krajevne knjižnice, izposojevališča ter potujoča knjižnica.

- Osrednja splošnoizobraževalna knjižnica regije posluje kot centralna knjižnica regionalnega knjižničnega sistema in kot občinska oziroma krajevna knjižnica svojega ožjega območja.
- Občinska splošnoizobraževalna knjižnica posluje kot občinska oziroma krajevna knjižnica za svoje ožje območje. V regionalnem knjižničnem sistemu sodeluje na podlagi medsebojnih dogovorov. /V primeru sprememb v komunalnem sistemu postanejo občinske knjižnice krajevne knjižnice za območje, za katerega se dogovorijo z osrednjo regionalno knjižnico./
- Krajevna knjižnica, izposojevališča in potujoča knjižnica so nesamostojne institucije, strokovno in poslovno vezane z občinsko ali osrednjo regionalno knjižnico.

Poslovanje knjižnic se organizira na osnovi standardov za javne splošnoizobraževalne knjižnice, ki jih določi republiška matična knjižnica, Društvo bibliotekarjev

Slovenije, Skupnost študijskih knjižnic v soglasju z
Republiškim sekretariatom za prosveto in kulturo SRS.

Funkcija javne splošnoizobraževalne knjižnice

Po svoji vlogi in pomenu so splošnoizobraževalne knjižnice kulturne in izobraževalne institucije. S knjižnim in drugim gradivom, ki ga hranijo in dajejo na razpolago uporabnikom, širijo znanje in kulturo ter dajejo informacije vsem kategorijam prebivalstva ne glede na starost, izobrazbo in kraj bivanja.

Splošnoizobraževalna knjižnica ima lahko v okviru svoje dejavnosti tudi specialne funkcije. V večjih središčih splošnoizobraževalna knjižnica zbira in hrani za določeno področje pomembno domoznanstveno literaturo, dragocene zapuščine, se ukvarja s posebnimi zbirkami itd., razen tega goji posebne oblike dela z mladim in odraslim bralcem. Splošnoizobraževalne knjižnice v regionalnih ali občinskih središčih opravljajo tudi matično službo za vse vrste knjižnic na območju, za katerega so imenovane.

Splošnoizobraževalne knjižnice skupin od I. do V. morajo biti verificirane. Upoštevati morajo sodobna načela strokovnega poslovanja in dela z bralci. Republiška svetovalska strokovna služba enkrat letno analizira delo knjižnic in oceni njihovo strokovnost.

Medsebojno povezovanje splošnoizobraževalnih knjižnic

Splošnoizobraževalne knjižnice sodelujejo z republiškimi in drugimi centralnimi katalogi. Knjižnice od I. do III. skupine obvezno pošiljajo katalogne listke tuje literature republiškemu centralnemu katalogu in regionalnim centralnim

katalogom.

V medknjižnični izposoji sodelujejo knjižnice od I. do V. skupine. Knjižnice brez verifikacije, ki niso strokovno urejene, ki nimajo ustrezne čitalnice in strokovnega kadra, v medknjižnični izposoji ne morejo sodelovati.

Knjižnice III. do V. skupine se povezujejo s knjižnicami regionalnega sistema na vseh organizacijskih in strokovnih področjih.

Splošnoizobraževalne regionalne knjižnice skrbijo za dobro knjižničarsko službo in za usposabljanje ter izpopolnjevanje knjižničarskega kadra na svojem območju. V čimvečji meri centralizirajo vsa knjižnična strokovna opravila, skrbijo, da so knjižnice udeležene v kulturnem in družbenem življenju kraja, kjer delujejo. Z intenzivnim delom v javnosti in s propagando skrbijo za ugled in afirmacijo knjižnic v regiji ter skrbno zasledujejo interese individualnih bralcev in delo ter cilje organizacij ter društev v svoji regiji, da bi bila knjižničarska služba čimbolj uspešna.

Prostori in opremljenost knjižnic

Splošnoizobraževalna knjižnica mora biti na razpolago vsem občanom. Zato mora biti v središču področja, ki ga oskrbuje, in odmaknjena od hrupa cest.

Načrtovanje novih knjižnic je predvideti v večjih središčih, v novih naseljih in stanovanjskih soseskah. Pri načrtovanju novih knjižničnih prostorov morajo investitorji upoštevati načela, ki so uveljavljena s knjižničarskimi standardi o gradnji javnih splošnoizobraževalnih knjižnic.

Knjižnice I. in II. skupine imajo prostore za poslovanje z odraslimi bralci, za otroke in mladino, čitalnice, informacijske oddelke, posebne zbirke, skladišča, prostore za obdelavo knjižnega gradiva ter upravne prostore. Za

notranje delo in poslovanje z bralci naj knjižnice uvajajo sodobno mehanizacijo.

Knjižnice III. in IV. skupine imajo vse službe kot knjižnice prvih dveh skupin, toda v manjšem obsegu. Ne zbirajo, razen v dogovorjenih izjemah, domoznansvene literature, nimajo posebnih zbirk in le manjša skladišča za dvojnice.

Knjižnice od I. do III. skupine imajo samostojne pionirske oddelke ali knjižnice, knjižnice od IV. do VI. skupine pa ločen pionirski knjižni fond v policah skupnih izposojevalnih prostorov.

Knjižnično gradivo

Knjižnično gradivo splošnoizobraževalnih knjižnic sestavljajo knjige, časopisi, časniki, dokumenti, audiovizualno in drugo gradivo. Knjižna zaloga se deli na splošno literaturo za odrasle bralce, literaturo za mladino in otroke, priročno literaturo s področja informatike, domoznansko in audiovizualno gradivo.

Splošnoizobraževalne knjižnice niso arhivske knjižnice in imajo v zalogi le tisto literaturo, ki je uporabna za izposajo. Trajno hranijo le literaturo s področja domoznansva. V izposojevalnih prostorih v prostem pristopu se postavlja literatura zadnjih 10 - 15 let.

Splošnoizobraževalne knjižnice morajo imeti stalno najmanj 1 knjigo ustrezne knjižne zaloge na prebivalca za območje, kateremu služijo. V prihodnjih 5 letih naj se to povprečje dvigne na 1,5 knjige na prebivalca. Iz knjižnic je treba takoj izločiti vso arhivu namenjeno iztrošeno in zastarelo literaturo. Za hrambo arhiva za javno mrežo knjižnic je treba v Sloveniji določiti eno regionalno knjižnico, ki leži geografsko najbolj v središču regij. Splošnoizobraževalne knjižnice lahko letno izločijo od 6 - 10%

iztrošenega gradiva.

Strokovna ureditev

Splošnoizobraževalne knjižnice so načeloma urejene po prostem pristopu. Vsa literatura, ki se izposoja na dom, mora biti v izposojevalnih prostorih in na razpolago bralcem. Knjižnice I. in II. skupine lahko del literature, zlasti dvojnic in drugo redko rabljeno literaturo, držijo v skladiščih. Priročna literatura in drugo dragoceno knjižnično gradivo se izposoja v čitalnici.

Knjižna zaloga se v prost pristop postavlja v skupine po strokah sistema UDK. V pionirskih knjižnicah in oddelkih se leposlovna literatura postavlja po starostnih stopnjah, ločeno pa slikanice in ljudsko slovstvo. Pionirske knjižnice v svoji ureditvi upoštevajo specifični program dela z mladim bralcem in imajo zato dodatne oblike strokovnega dela na področju literarne vzgoje otrok.

Knjižna zaloga in drugo gradivo, ki ga splošnoizobraževalna knjižnica zbira, hrani in izposoja, mora biti inventarizirano, katalogizirano ter klasificirano po knjižničarskih strokovnih pravilih.

Nabavna politika splošnoizobraževalnih knjižnic

Knjižnice I. - II. skupine zbirajo in nabavljajo vso slovensko, ostalo jugoslaviko, tujo literaturo, periodiko in audiovizualno gradivo.
/Časnike in časopise hranijo./

Knjižnice III. do V. skupine zbirajo in nabavljajo slove-
niko /po priporočilnem setu A centralne
katalogizacije slovenskega tiska/,
ostalo jugoslaviko, periodiko in audio=
vizualno gradivo. /Časnike in časopise
hrani III. skupina knjižnic, IV. skupina
hrani samo časnike./

Knjižnice VI. skupine, izposojevališča in potujoče knjižnice
oskrbujejo z literaturo regionalne ali
občinske knjižnice.

Knjižnice morajo imeti v svoji zalogi določen izbor domače
in tuje literature. Da bi dosegli kvaliteten izbor take li-
terature, se priporoča naslednji letni nakup:

Knjižnice I. skupine:

- 1.000 naslovov slovenske knjižne produkcije,
- 1.000 " " ostale jugoslovanske, v pretežni meri stro-
kovne in znanstvene literature,
- 1.000 " " tujejezične, v pretežni meri strokovne in
znanstvene literature,
- 200 " " slovenskih časnikov in časopisov,
- 100 " " ostalih jugoslovanskih časnikov in časopisov,
- 50 " " inozemskih časnikov in časopisov.

Knjižnice II. skupine:

- 900 naslovov slovenske knjižne produkcije,
- 500 - 800 naslovov ostale jugoslovanske, v pretežni meri
strokovne in znanstvene literature,
- 300 - 500 naslovov tujejezične, strokovne splošnoznanstvene
in druge literature,
- 120 naslovov slovenskih časnikov in časopisov,
- 80 " " ostalih jugoslovanskih časnikov in časopisov,
- 40 " " inozemskih časnikov in časopisov.

Knjižnice III. skupine:

700 naslovov slovenske knjižne produkcije,
300 " druge jugoslovanske in tuje literature,
60 " slovenskih časnikov in časopisov,
30 " domačih in tujih časnikov in časopisov.

Knjižnice IV. skupine:

600 naslovov slovenske knjižne produkcije,
250 " druge jugoslovanske in tuje literature,
30 " domačih in tujih časnikov in časopisov.

Knjižnice V. skupine:

400 naslovov slovenske knjižne produkcije,
100 " druge jugoslovanske ali tuje literature,
10 " slovenskih in jugoslovanskih časnikov.

Nadaljnje izvode posebno iskanih knjig kupujejo v primernem številu, skladno s svojimi potrebami in v dogovoru z drugimi knjižnicami v sistemu ter s številom knjižnic oziroma prebivalcev področja, ki ga knjižnica zajema.

Financiranje splošnoizobraževalnih knjižnic

Splošnoizobraževalne knjižnice se financirajo po enotnih kriterijih preko občinskih oziroma regionalnih kulturnih skupnosti, za posebne naloge in kulturne akcije pa tudi iz republiških skladov, namenjenih tej dejavnosti. Knjižnice morajo skleniti družbeni dogovor o financiranju knjižničarstva preko kulturnih skupnosti za svoja območja. Knjižnice na manjših področjih, ki jih niso ustanovile občine, podpirajo - predvsem z nakupom literature, ki jo zanje nabavljajo in strokovno urejajo - matične knjižnice. Občine prevzemajo financiranje vseh splošnoizobraževalnih knjižnic od I. do VI. skupine.

Knjižnični delavci

Splošnoizobraževalne knjižnice od I. do VI. skupine morajo imeti strokovno kvalificiran knjižničarski kader. Knjižnice od I. do V. skupine delajo s poklicnim knjižničarskim kadrom, knjižnice VI. skupine in druge manjše knjižnice lahko poslujejo s kadrom s krajšo zaposlitvijo ali z volonterskim kadrom, ki pa mora biti za vodenje knjižnice prav tako strokovno usposobljen.

Za posebne naloge mora imeti splošnoizobraževalna knjižnica specializiran strokovni kader. Specializacijo potrebujejo knjižnični delavci, ki delajo z mladim bralcem, delavci v dokumentacijski in informativni službi ter strokovni delavci v posebnih zbirkah.

V splošnoizobraževalnih knjižnicah se na 10.000 prebivalcev zaposluje najmanj 1 bibliotekar oziroma višji knjižničar in 1 knjižničarski manipulant ali knjižničar. Število knjižničnih delavcev je odvisno od funkcije in obsega dela posamezne knjižnice. Strokovno osebje se v visoko razvitih knjižnicah lahko planira tudi po drugih kriterijih in sicer: 1 knjižničarski strokovni delavec na 6.000 knjig žive knjižne zaloge ali 1 knjižničarski strokovni delavec na povprečno 10 - 12.000 izposojenih knjig /če ima knjižnica prost pristop/

Osnovni knjižničarski nazivi so: višji bibliotekar /visoka izobrazba/ in priznan naziv po strokovnem izpitu in 12 letih prakse/, bibliotekar /visoka izobrazba in strokovni izpit/, višji knjižničar /višja izobrazba in strokovni izpit/, knjižničar /srednja izobrazba in strokovni izpit/, knjižničarski manipulant /nižja izobrazba in strokovni izpit/.

Knjižnični delavci so nagrajeni po delu v skladu z dohodkom delavcev v drugih kulturnih oziroma prosvetnih institucijah.

Vodilni kadri v splošnoizobraževalnih knjižnicah

- V knjižnicah I. in II. skupine imajo vodje knjižnic visoko izobrazbo, so splošno priznani kulturni delavci, višji bibliotekarji ali bibliotekarji. Kadri na vseh drugih vodilnih mestih so z visoko izobrazbo /višji bibliotekarji ali bibliotekarji/ npr.: vodje študijskih oddelkov in vodje zbirk, vodje izposojevalnic za odrasle bralce, vodje pionirskih oddelkov, informacijske službe idr.
- V knjižnicah III. - IV. skupine imajo vodje knjižnic visoko ali višjo izobrazbo, vodje oddelkov prav tako visoko ali višjo izobrazbo /bibliotekarji ali višji knjižničarji/ npr. vodje izposojevalnic za odrasle bralce, vodje pionirskih oddelkov in študijskih čitalnic.
- V knjižnicah V. skupine imajo vodje knjižnic višjo izobrazbo.

Obiskovalci

Član splošnoizobraževalne knjižnice lahko postane vsak občan, ki se vpiše v knjižnico in prejme člensko izkaznico. Vsak uporabnik knjižnice si lahko izposodi literaturo na dom ali jo uporablja v čitalnici. Izposoja je načelno brezplačna. Knjižnica lahko zaračuna bralcem odškodnino za izrebo na dom izposojenega knjižnega gradiva. Odškodnina lahko dosega

največ do 3% vrednosti kupne cene knjige. V študijskih oddelkih, v čitalnicah in v mladinskih knjižnicah oziroma oddelkih se plačuje samo članarina. Članarina in odškodnina se določi s samoupravnimi predpisi posameznih knjižnic. Zamudniki plačajo tudi zamudnino, za uničene knjige pa knjižnica zaračunava povračilo glede na škodo.

Splošnoizobraževalne knjižnice vodijo statistiko obiskovalcev po kriterijih, ki jih določa statistični zavod in po kriterijih republiških strokovnih služb.

Splošnoizobraževalne knjižnice naj s pomočjo primernih propagandnih sredstev zajamejo v članstvo na razvitih področjih vsaj 20% prebivalcev, v nerazvitih in razseljenih področjih pa najmanj 10%. Pionirski oddelki in knjižnice naj zajamejo 50% mladine v razvitih področjih, v manj razvitih in razseljenih področjih pa 60%.

Izposoja

Splošnoizobraževalna knjižnica sestavlja svojo knjižno zalogo tako, da se obrne najmanj 2 do 3 krat letno. V knjižnicah I. in II. skupine, ki hrani tudi starejšo knjižno zalogo, velja obračanje samo za literaturo, ki ni arhivskega pomena.

Statistiko izposoje knjig in drugega knjižnega gradiva je treba voditi dnevno po kriterijih, ki so uveljavljeni v splošnoizobraževalnih knjižnicah. Tehnični del izposoje mora biti tako urejen, da je možna kontrola izposojenega gradiva.

Čas poslovanja knjižnic

Splošnoizobraževalne knjižnice poslujejo z bralci vsak dan. Knjižnice I. in II. skupine so odprte vsak delavnik neprekinjeno skozi ves dan, knjižnice III. in IV. skupine lahko uvedejo opoldansko prekinitev, knjižnice V. in VI. skupine pa so odprte najmanj trikrat tedensko dopoldne oziroma popoldne.

Splošnoizobraževalne knjižnice izračunajo potrebni čas poslovanja z bralci na podlagi mednarodnih standardov, ki zahtevajo 8-10 sekund časa na vsakega prebivalca dnevno. Pri takem sistemu je treba upoštevati rajonizacijo knjižnic. Čitalnice so odprte vsaj toliko kot drugi izposojevalni oddelki; v večjih središčih pa se v čitalnicah delovni čas podaljša zlasti v večerne ure.

Gradivo pripravili: Breda Filo, bibliotekar, Visokošolska in študijska knjižnica Maribor

Ančka Korže-Strajnar, vodja republiške matične službe pri Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

PRI NARODNI IN UNIVERZITETNI KNJIŽNICI
LAHKO NAROČITE:

ABECEDNI imenski katalog. Ljubljana 1967. Vez. 25 din.

BOHINEC, V.: Katalogizacija kartografskega gradiva.
Ljubljana 1966. /Separat./ 2 din

OBJAVE Narodne in univerzitetne knjižnice št.59/1969.
Seznam publikacij prejetih kot nakup, zamena ali dar
v II. tromesečju 1969. Ljubljana 1969. /Na zalogi so
tudi starejši letniki./ Br. Brezplačno.

OBVESTILA republiške matične službe. /Broš. Brezplačno.

SEZNAM tujih periodik, ki jih prejemajo knjižnice v
Sloveniji. Ljubljana 1962. Broš. 11 din.

SLOVENSKA bibliografija za leto 1959 /24 din/, 1960
/32 din/, 1961 /32 din/, 1962 /32 din/, 1963 /32 din/,
1964 /32 din/, 1965 /36 din/, 1966 /44 din/.

VRANČIČ, R.: Uporaba knjižničnega gradiva in informa-
cijska služba v knjižnicah. Ljubljana 1969. Broš.
15 din.

Izdaja: Narodna in univerzitetna knjižnica,
Ljubljana, Turjaška 1,
tel.23-197/98 int. 008, p.p. 259.